

François Villon – Balada závěrečná

Toť k závěti Epilogus:
Chudák už dotrpěl Villon.
Jděte mu, lidi, na funus,
až uslyšíte zvonit zvon.
Vás oděv nachový měj tón:
lásky se mučedníkem stal,
jak na své varle přísáh on,
než se světem se rozžehnal.
Žil jako štvanec, byl to hnus;
láska naň podnikala hon,
i musil se dát na poklus,
a odsud až po Roussillon
křovisko není ani strom,
kde by byl rukáv nenechal
a kazajku či pantalon,
než se světem se rozžehnal.
Hadříčků zbyl mu sotva kus,
když smrti si přicházela proň,
a zakusil i horších hrůz:
byl zdrán jak od trní či spon
- věřte, já nejsem fanfarón -,
to osten lásky tak ho zdral;
i vydal ještě lásky ston,
než se světem se rozžehnal.
A když už nadcházel mu skon,
co myslíte, že udělal?
Máz burgundského vyzunk on,
než se světem se rozžehnal.

přeložil Otokar Fischer

Odkaz na on-line vizualizaci [ZDE](#)

AUTOR, TEXT, INTERPRETACE

Báseň je také ukázka jiného života

F. Villon patří k básníkům-zakladatelům. Stanovil určitý typ básníka-vydědence, toho, který sestupuje dolů, k nejponížší lidem, i na hranu zákona, aby i odtud vynesl poznání o člověku. Narodil se asi roku 1431, od mládí o něj pečoval kněz Guillaume de Villon, vzdělaný člověk, po němž má autor příjmení. Po studiích na Sorbonně se vrhl do hlubin života a začal porušovat to, čemu se uvyklo říkat dobré mravy.

Tento projekt byl realizován v rámci IP projektu Podpora tvůrčí činnosti Ústavu bohemistiky a knihovnictví rozvíjející interdisciplinární spolupráci, a to v letech 2019–2020 na oddělení audiovizuální tvorby a posléze na Ústavu filmové, televizní a rozhlasové tvorby Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity.

Stal se z něj rváč, zloděj a tulák. Ale především duše toužící po čistém a opravdovém životě a citu. Jeho životopisné údaje jsou kusé, víme, že byl v roce 1456 odsouzen k trestu smrti oběšením, po sedmi letech, díky přímluvám nejrůznějších vlivných lidí byl trest zmírněn na desetileté vyhnanství. Po roce 1463 mizí všechny zprávy o něm.

Villon stanovuje v poezii zcela nový obraz básníka a života v poezii. Na jedné straně krutá ironie a sarkasmus, který se nevyhýbá především sobě, ale ani velkým tématům, jako je třeba Bůh. Na straně druhé je to až k neunesení intenzivní prožitek a cit, který jej doslova vláčí životem a vybízí čtenáře k intenzivnějšímu prožívání každodenního života. Tento prožitek se ovšem z prostoru básní ve Villonově případě posunul i do jeho osobního prožívání světa a ovlivnil zásadně jeho osudy. Villon jako první básník stanovuje onen imperativ jednoty života a psaní.

Život i dílo Françoise Villona se prostřednictvím Rabelaise a zejména Paula Verlaina a H. Heineho staly klíčovými dědictvím evropské renesanční poezie a věříme, že svou odvahou oslovují dodnes.

Balada závěrečná pochází ze skladby *Testament*, která byla sepsána na počátku 60. let 15. stol., tedy nejspíše v závěru Villonova života. Její odkaz zdá se být poměrně zřejmý: odvážný a cituplný, úplný život je dostatečnou zárukou a předpokladem pro klidné přijetí smrti. Akcentuje se zde, že život sám se nemůže vázat pouze na mínění okolí, proto ony ironické pasáže týkající se pohřbu: „Jděte mu, lidi, na funus, / až uslyšíte zvonit zvon. / Vás oděv nachový měj tón: / lásky se mučedníkem stal, / jak na své varle přísáh on, / než se světem se rozžehnal.“ I zde je cítit silná a nekompromisní sebeironie, ale zároveň také akcent na smyslovou rovinu světa.

Tato balada je celá nesena v určitých barevných tónech, které udávají atmosféru celému textu. Nachová barva oděvu je také výrazem něhy i rozkoše, je navíc v samém závěru doplněna o rudou barvu vína. Zelená je tu barvou stromů, ale je silně doprovázena hnědou, která je barvou bolesti a rozedrán. Černá hrobů, špíny je zase v protikladu k bílé barvě spodního prádla a vůbec spodků jako takových.

Zkrátka, život štvance tu je životem rytíře-milovníka, kohosi, kdo je sice vláčen svými touhami, ale díky vědomému propadnutí osudovému citu i někým hluboce a bytostně svobodným.

PRACOVNÍ METODICKÝ LIST

Cíl: Poezie má v zásadě dvě výrazové možnosti. Může se vyvíjet sama v sobě, sledovat vnitřní, básnický vývoj. Stojí pak, s jistou mírou zjednodušení, „mimo“ svět, řeší otázky psaní samého a možností, které jazyk nabízí. Může se ale také obracet „přímo“ do světa vysílat signál, kterým láká své posluchače k naplnění určitého životního postoje, poezie je pak vlastně jakýmsi způsobem života. A to je Villonova cesta. Zároveň se v takovém případě lyrický subjekt intimně setkává s osobou a osobností autora.

Co tu vlastně znamenají pojmy „závěť“ a „epilogus“?

První není vypořádáním majetkových poměrů po smrti básníka či lyrického mluvčího. Možná že vhodnější je tu pojem odkazu. Báseň je vlastně nejen sumou vlastního života, jeho rekapitulací, ale poukazem na to, jaký takový život je a co následovníkům bere i dává (na jedné straně finanční i fyzické nedostatky, smutek a tíseň, na straně druhé ale svoboda, a to dokonce i před majestátem smrti).

Pojem epilogus, se zdůrazněnou latinskou koncovkou, je připomínkou konce životní pouti, uzavírání života.

První tedy směřuje za báseň, do času po ní, druhý je určením chvíle, v níž se při četbě nacházíme. Chvíle rekapitulace i neodvratitelného konce.

Jak se tu projevuje rozkol mezi autorem a lyrickým subjektem?

V tomto případě je to doslova ukázkový důkaz, že má smysl tyto kategorie určovat. Lyrický subjekt si bere autora, F. Villona, jako objekt. Uvádí jej nejprve přímo: „Chudák už dotrpěl Villon. / Jděte mu, lidi, na funus,“ a později o něm hovoří ve třetí osobě.

Co je to sebeoslovení v lyrice a jak se projevuje zde?

Je to situace, v níž se autor sám skrze lyrický subjekt oslovuje, klade si otázky, nebo prostě poukazuje na nějaká svá vnitřní dilemata. Může být dáno různým využíváním gramatických osob, nejčastěji to bývá formou 2. osoby, tedy skrze tykání, např. „vidíš, básníku, / kam až jsi dožil.“ Může se dít i skrze ich-formu a také je často využívána i třetí osoba, jak je tomu v tomto případě: „Žil jako štvanec, byl to hnus; / láska naň podnikala hon,“ zcela volně lze tuto sentenci přeložit asi takto: „Dívám se sám na sebe a co vidím? Žil jsem jako štvanec, byl to hnus; láska na mě podnikala hon“, atd.

Jakých prostředků je tu ve vizuálním zpracování využito k tomu, aby se dané prostředky ukázaly?

Prvním významným momentem je skutečnost, že autor sám je tu ztvárněn jako hlavní postava „příběhu“ celé básně. Putuje podle veršů a vlastně epicky rekapituluje lyrická zastavení básně.

Jaká vizuální metafora je pro vás nejpodstatnější? Proč?

Proč hlavní hrdina vizuálního obrazu tolik chodí?

Opět jde o to sledovat, nakolik se studenti zcela nevychýlí od smyslu textu, ale principiálně platí, že chůze je tu metonymickým obrazem procházky po vlastním životě, opět jiné zdůraznění zúčtování se světem a svým životem.

V čem se projevuje ona svobodomyšlnost a odvaha i tvář v tvář smrti vizuálně?

Nejintenzivněji v závěrečných obrazech, ale ještě před tím i při chůzi u kostelních vrat. Hrdina jde kolem vrat, která mohou také znamenat cestu ke spáse, ale není přihrbený či porobený, je si vědom ceny svého žití. V závěru stojí sice chatrně, už jako by opilý životem k zemdlení, ale přece pevně a sebejistě. Jako by říkal: takto vedený život měl smysl, to je to jediné, na čem záleží.